
ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

УДК 336.13

Т. В. Забаштанська, здобувач

**КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ
КОМУНАЛЬНОГО СЕКТОРА ЕКОНОМІКИ**

Анотація. Досліджено науково-методичні підходи до оцінки ефективності функціонування комунального сектора економіки на сучасному етапі, визначено необхідність пошуку резервів підвищення ефективності його функціонування та встановлені основні перешкоди на шляху результативного функціонування галузевих суб'єктів господарювання. Обґрунтована необхідність здійснення постійного моніторингу фінансового та технічного стану комунального сектора економіки з метою вчасного застосування інструментів та методів його державного регулювання.

Ключові слова: комунальне господарство, комунальний сектор економіки, державне регулювання, фінансовий стан.

Т. В. Забаштанская, соискатель

**КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ ПОДХОДЫ К ОЦЕНКЕ ЭФФЕКТИВНОСТИ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ
КОММУНАЛЬНОГО СЕКТОРА ЭКОНОМИКИ**

Аннотация. Исследованы научно-методические подходы к оценке эффективности функционирования коммунального сектора экономики на современном этапе, определена необходимость поиска резервов повышения эффективности его функционирования и установлены основные препятствия на пути результативного функционирования отраслевых субъектов ведения хозяйства. Обоснована необходимость осуществления постоянного мониторинга финансового и технического состояния коммунального сектора экономики с целью своевременного применения инструментов и методов его государственного регулирования.

Ключевые слова: коммунальное хозяйство, коммунальный сектор экономики, государственное регулирование, финансовое состояние.

Т. В. Zabashtanska, degree seeker

**THE CONCEPTUAL APPROACHES OF THE APPRAISAL TO THE EFFECTIVENESS OF
FUNCTIONING COMMUNAL SECTOR OF ECONOMY**

Abstract. The scientific-methodical approaches to the estimation of efficiency of functioning of communal sector of economy on the modern stage are researched, the necessity of searching the reserves of increase of its functioning efficiency is established and basic obstacles are set on the way of the effective functioning of branch subjects of ménage. The necessity of realization of the permanent monitoring of the financial and technical state communal to the sector of economy is grounded for well-timed application of instruments and methods of its governmental control.

Keywords: communal economy, communal sector of economy, government control, financial state

Актуальність теми дослідження. Функціонування комунального господарства неможливе без належного державного регулювання. На даний час пріоритетним напрямом державного регулювання функціонування комунального господарства залишається забезпечення безперебійності та результативності його функціонування, оскільки саме власні фінансові ресурси висту-

---

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

пають основою фінансового забезпечення операційної діяльності галузевих суб'єктів господарювання.

Постановка проблеми. У сучасних умовах господарювання функціонування комунального господарства передусім спрямоване на виконання найважливіших завдань щодо життєзабезпечення суспільства, а також створення підґрунтя для результативного функціонування галузей промисловості. Проте, зважаючи на існуючі негаразди, пов'язані з недостатністю фінансового забезпечення, понаднормативним строком використання переважної частини основних засобів, збільшенням кількості аварійних ситуацій, поряд із значною кількістю нормативно-правових документів щодо реформування галузі, виникає необхідність поглиблення дослідження концептуальних підходів щодо оцінки ефективності функціонування комунального господарства. Здійснення постійного моніторингу оцінки ефективності функціонування галузі дозволить вчасно виявляти, посилювати або усувати фактори, які здійснюють безпосередній вплив на результативність її фінансово-господарської діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам визначення сутності, особливостей функціонування та ефективності державного сектора економіки присвятили свої дослідження багато вітчизняних учених: Баластрик Л. О., Мандибуря В., Єщенко П. С., Малий І. Й. Істотний внесок у вирішення проблем управління, функціонування та визначення показників ефективності державного сектора економіки зробили російські та зарубіжні вчені: Атаманчук Г. В., Балацький Е. В., Бандурін В. В., Сааті Т., Садков В., Греков І., Фішберн П., Якобсон Л. І., Стігліц Дж., Віссаріонов А.

Враховуючи значну соціальну значимість функціонування комунального господарства для всього суспільства, складне фінансове становище вітчизняного комунального господарства, застарілість його основних засобів, питання ефективності державного регулювання функціонування та розвитку комунального господарства перебувають у центрі уваги багатьох вітчизняних науковців, серед них О. М. Білянський, Т. М. Качала, Г. О. Крамаренко, В. П. Ніколаєв, О. Нагорна, Г. І. Онищук, А. П. Павлюк.

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. На сьогоднішній день комунальне господарство України знаходиться у стадії структурної дезінтеграції, що має безпосереднє відображення на зниженні ефективності фінансово-господарської діяльності галузевих суб'єктів господарювання. Реформування комунального господарства протягом останніх років, на жаль, не принесло очікуваних результатів, що спричиняє подальший занепад у галузі. Саме тому виникає необхідність поглиблення існуючих підходів щодо оцінки результативності державного регулювання функціонування комунального сектора економіки країни та підвищення ефективності функціонування галузевих суб'єктів господарювання.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження концептуальних підходів до оцінки ефективності функціонування комунального сектора економіки в сучасних економічних умовах.

Виклад основного матеріалу. Необхідність державного регулювання економіки комунального господарства теоретично загальноє визнана і обґрунтована наявністю значної специфіки в галузі. Одним із найважливіших елементів теорії державного регулювання економіки комунального господарства є визначення критеріїв його доцільності, оптимальності та ефективності, оскільки саме економічна ефективність є критерієм результативності заходів, які здійснюються в галузі.

Так, на думку Л. І. Дмитриченко, критерій ефективності державного регулювання відображає реальний ефект від державного впливу на соціально-економічні процеси [1, с.87].

Атаманчук Г. В., досліджуючи проблему ефективності державного управління, наголошує на важливості комплексного задоволення потреб у чітко встановлені проміжки часу, з урахуванням оптимальності використання суспільних ресурсів, стійкості, надійності та безповоротності [2, с.364].

О. Могильний під критерієм ефективності державного регулювання пропонує розуміти оптимальність функціонування органів державного регулювання з точки зору максимального використання ними стимулів ринкового механізму [3, с.67]. Проте питання визначення оптимальності функціонування органів державного регулювання залишається не з'ясованим.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

А. Д. Діброва пропонує ефективність державного регулювання визначити через модель – співвідношення „вхід–вихід”, що характеризує діяльність політичної системи в цілому та підсистеми управління як її частини. На „вході” системи – вимоги суспільства (керований об’єкт), які зумовлюють прийняття відповідних рішень і керуючого суб’єкта – легітимність (довіра суспільства) і ресурси, якими володіє держава для реалізації можливих рішень. На „виході” – реальна зміна об’єкта як наслідок здійснення рішень і досягнення цілей суб’єкта управління [4, с.13].

Враховуючи існуючі погляди, вважаємо, що під основним критерієм ефективності державного регулювання комунального господарства слід розуміти створення органами державної та місцевої влади необхідних умов, за яких комунальне господарство здатне безперебійно забезпечувати всі групи споживачів комплексом послуг по життєзабезпеченню, відповідної якості та у встановлені строки.

Необхідність прийняття системних дій щодо удосконалення фінансового та технічного стану комунального господарства України підтверджується даними офіційної статистики. У структурі комунального господарства підприємства водопровідно-каналізаційного господарства та комунальної теплоенергетики займають 95 % галузевих суб’єктів господарювання. Враховуючи в середньому тотожний фінансовий та технічний стан комунального господарства в регіональному розрізі, нами було розглянуто основні показники його функціонування на прикладі Чернігівської області (таблиця 1).

Таблиця 1

Показники результативності функціонування водопровідно-каналізаційного господарства Чернігівської області за 2008-2012 роки

Показники	Роки				
	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.
Протяжність ветхих та аварійних мереж підприємств водопровідно-каналізаційного господарства у % до загальної протяжності	19,8	20,2	21,6	22,9	22,5
Протяжність ветхих та аварійних теплових мереж у % до загальної протяжності	28,8	28,6	28,3	27,7	27,3
Кількість підприємств водопостачання та водовідведення, які одержали збиток (%)	48,7	49,6	52,2	48,3	45,5
Відпущено води всім споживачам (тис. куб. м.)	34997	34846	34546	32558	32458
Втрати води у % до води, відпущеної всім споживачам	32,3	30,1	29,5	27,3	26,0
Втрати теплової енергії, % до відпущеної	18,1	18,2	18,3	17,8	17,7

Джерело: дані Державної служби статистики України

Наведені дані підкреслюють необхідність удосконалення державного регулювання комунального господарства. Так, протягом 2008 – 2012 років показники функціонування підприємств комунального господарства Чернігівської області не зазнали суттєвих змін. Більш ніж 20% комунальних мереж знаходяться у ветхому та аварійному стані, припинення функціонування яких може призвести до зупинки системи функціонування господарства в цілому. На достатньо високому рівні залишаються втрати води та теплової енергії, що безпосередньо відображається на вартості комунальних послуг та фінансовому стані галузевих суб’єктів господарювання. Досить загрозливою є тенденція збитковості функціонування підприємств водопостачання, водовідведення та поводження з відходами комунального господарства України, оскільки в даному випадку галузеві підприємства не в змозі акумулювати достатні фінансові ресурси для покриття операційних витрат у повному обсязі. Враховуючи значний рівень зносу основних засобів галузевих суб’єктів господарювання, питання поглиблення державного регулювання в комунальному господарстві набуває особливої актуальності та гостроти.

У сучасних економічних умовах переважна більшість суб’єктів господарювання розробляє, використовує та впроваджує в практичну діяльність систему індикаторів та показників, які визначають ефективність їх власного функціонування, діагностують існуючі загрози. Це дозволяє оперативно реагувати на зміни зовнішнього та внутрішнього середовища, визначати рівень власної фінансової безпеки, а також з’ясувати фінансовий потенціал підприємства. Зважаючи на

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

те, що неефективна фінансово-господарська діяльність окремого суб'єкта господарювання може призводити до його ліквідації, надзвичайно гостро постає питання підвищення ефективності функціонування як комунального господарства в цілому, так і окремих галузевих суб'єктів господарювання.

Розробка системи показників для оцінки ефективності функціонування комунального сектора економіки передбачає застосування традиційних фінансових показників, серед яких найважливішими є рентабельність фінансово-господарської діяльності, фактичний обсяг чистого прибутку (збитку), натуральний обсяг реалізованої продукції.

Фондом Державного майна України 18.12.2003 р. було видано наказ щодо критеріїв оцінки ефективності управління суб'єктами господарювання державного сектора економіки №375/2298, який має безпосереднє відношення і до комунального господарства [5]. Враховуючи основні положення даного наказу, основні критерії оцінки ефективності комунального господарства відображено в таблиці 2.

Таблиця 2

Критерії оцінки ефективності комунального господарства України

№ п/п	Критерії	Порядок розрахунку
1.	Коефіцієнт рентабельності власного капіталу	ЧП/ВКс
2.	Показник раціонального ведення фінансово-господарської діяльності	(ЧП-Ав) / (ПЗ+ДЗ)
3.	Коефіцієнт фінансової стабільності	ВК/ПК
4.	Коефіцієнт реінвестування	Пр/ЧП
5.	Коефіцієнт стійкості економічного зростання	Пр/ВК
6.	Коефіцієнт покриття	ПА/ПЗ
7.	Коефіцієнт рентабельності виробництва	ЧП/ОЗ+ОА

де: ЧП – чистий прибуток; ВКс – середня вартість власного капіталу; Ав - нараховані амортизаційні відрахування; ПЗ – поточні зобов'язання; ДЗ - довгострокові зобов'язання; ВК – власний капітал; ПК – позиковий капітал; Пр – прибуток реінвестований; ПА – поточні активи; ОЗ – залишкова вартість основних засобів та нематеріальних активів; ОА – величина оборотних активів підприємства.

Джерело: складено автором за даними [5]

Зважаючи на те, що функціонування комунального сектора економіки передусім спрямоване на виконання функцій по життєзабезпеченню суспільства, то для аналізу ефективності його функціонування в зарубіжних країнах використовується «розгорнута» факторна схема голландського професора Ніко Моля, яка відома за назвою методологія «три Е» і дозволяє визначати економію (economy), ефективність (efficiency) та продуктивність (effectiveness) [6, с. 58].

Враховуючи особливості функціонування комунального сектора економіки, нами запропоновано визначення показника його соціально-економічної ефективності (Ese), методика визначення якого може бути представлена у наступному вигляді:

$$Ese = Eek \times E\phi \times Epr \quad (1)$$

де:

$$Eek = Vzag / Vf \quad (2)$$

$$E\phi = S / Vzag \quad (3)$$

$$Epr = N / R \quad (4)$$

Eek – коефіцієнт економії бюджетних ресурсів;

Vzag – загальна сума бюджетних витрат, спрямованих на здійснення заходів;

Vf – загальний обсяг бюджетних ресурсів, спрямованих на фінансування даних бюджетних заходів;

Eφ - коефіцієнт економічної ефективності профінансованих заходів;

S – загальний результат від здійснення заходів;

Epr – коефіцієнт соціальної ефективності комунального сектора економіки;

N - коефіцієнт задоволення нормативної потреби у бюджетному фінансуванні;

R – коефіцієнт споживачів, охоплених комунальними послугами.

Під соціальною ефективністю комунального господарства пропонуємо розуміти повноту забезпечення населення комунальними послугами відповідної якості у межах встановленого бю-

---

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

джетного фінансування галузі. Проте в даному контексті необхідно окремо розглядати і дефініцію «соціальна доступність комунальних послуг», або здатність галузевих суб'єктів господарювання створити умови для безперешкодного надання комунальних послуг споживачам. Соціальна доступність передбачає оплату можливості використання комунальних послуг (водопостачання, водовідведення, енергозабезпечення), окремо від оплати фактичних обсягів споживання даних послуг, з метою покриття витрат на утримання комунальних мереж.

Нестабільність політичної та економічної ситуації в Україні, ризикованість довгострокових вкладень визначають пасивний характер інвестиційної та інноваційної діяльності вітчизняного та іноземного капіталу, що зумовлює необхідність пошуку нового механізму стимулювання розвитку галузі.

Саме тому до основних пріоритетних напрямів державного регулювання розвитку комунального господарства повинні належати:

- удосконалення правових засад державного регулювання комунального господарства з метою забезпечення належної якості комунальних послуг;
- забезпечення прибутковості вітчизняного комунального господарства поряд із стимулюванням галузевих суб'єктів господарювання до призупинення темпів росту собівартості послуг;
- заохочення національних та іноземних інвестицій у розвиток комунального господарства;
- розширення міжнародного співробітництва з метою вивчення та поширення світового досвіду функціонування комунального господарства;
- відновлення повноцінного бюджетного фінансування наукових досліджень, спрямованих на розробку технологій енергозбереження.

Висновки. Підвищення ефективності функціонування комунального господарства та забезпечення його споживачів послугами відповідної якості є пріоритетним завданням економіки нашої країни. Обов'язковою умовою результативного функціонування комунального господарства є забезпечення оптимального поєднання інструментів державного регулювання, раціонального використання ресурсів при здійсненні фінансово-господарської діяльності галузевими суб'єктами господарювання, а також соціальної відповідальності споживачів комунальних послуг. Підвищення ефективності функціонування комунального господарства вимагає залучення значних обсягів фінансових ресурсів, джерела яких наразі чітко не визначені або не забезпечені. Відсутність належних обсягів фінансування галузі поступово призводить до втрати технічного та фінансового потенціалу в галузі, призупинення надання або надання неналежної якості послуг по життєзабезпеченню суспільства, що, в свою чергу, загострює питання техногенної та екологічної безпеки. Саме тому вирішення питання ефективного функціонування комунального господарства є першочерговим завданням не лише органів державної влади та галузевих суб'єктів господарювання, а всього суспільства країни в цілому.

Література

1. Дмитриченко Л. И. Государственное регулирование экономики: методология и теория / Л. И. Дмитриченко. – Донецк : УкрНТЕК, 2001. – 330 с.
2. Атаманчук Г. В. Теория государственного управления: курс лекций / Г. В. Атаманчук. – [3-е изд., доп.]. – М. : Изд-во ОМЕГА-Л, 2005. – 584 с.
3. Могильний О. М. Регулювання аграрної сфери / О. М. Могильний. – Ужгород : ІВА, 2005. – 400 с.
4. Діброва А. Д. Державне регулювання сільськогосподарського виробництва : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. екон. наук : спец. 08.00.03 «Економіка та управління національним господарством» / А. Д. Діброва. – К. : 2008. – 40 с.
5. Про затвердження критеріїв ефективності управління суб'єктами господарювання державного сектору економіки : Наказ від 18.12.2003 р. № 375/2298 [Електронний ресурс] / Міністерство економіки та з питань європейської інтеграції України; Фонд державного майна України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1268-03>
6. Длугопольський О. В. Теорія економіки державного сектора: навч. посіб. / О. В. Длугопольський. – Тернопіль: Економічна думка, 2007. – 488 с.

References

1. Dmitrichenko L. I. *Gosudarstvennoye regulirovaniye ekonomiki: metodologiya i teoriya* [The state regulation of the economy: methodology and theory]. Donetsk, UkrNTEK Publ., 2001. 330 p.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

---

2. Atamanchuk G. V. *Teoriya gosudarstvennogo upravleniya* [The theory of State governance]. 3rd ed. Moscow, OMEGA-L Publ., 2005. 584 p.
3. Mohylnyi O. M. *Rehulivannia ahraryoi sfery* [The regulation of the agricultural sector]. Uzhhorod, IVA Publ., 2005. 400 p.
4. Dibrova A. D. *Derzhavne rehulivannia silskohospodarskoho vyrobnytstva. Avtoref. dys. dokt. ekon. nauk* [The State regulation of the agricultural production. Dr. econ. sci. diss. synop.]. Kyiv, 2008. 40 p.
5. *Pro zatverdzhennia kryteriiv efektyvnosti upravlinnia subiektamy hospodariuvannia derzhavnoho sektoru ekonomiky : Nakaz vid 18.12.2003 r. # 375/2298* [The confirmation the criterions of the efficiency of management the economy sector of the state, Decree of December 18, 2003, No.375/2298]. Available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1268-03> (accessed 13 September 2013).
6. Dluhopolskyi O. V. *Teoriia ekonomiky derzhavnoho sektora* [The theory of state sector of the economy]. Ternopil, Ekonomichna dumka Publ., 2007. 488 p.

Надійшла 13.09.2013